

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Střední průmyslová škola strojnická Olomouc, tř.17. listopadu 49

**Výukový materiál zpracovaný v rámci projektu „Výuka moderně“
Registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.5.00/34.0205**

Šablona: III/2 Český jazyk, umění a kultura

Sada: 2

Číslo materiálu v sadě: 9

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky

Název: Národní obrození – obranná a ofenzivní fáze (česká literatura v letech 1770-1830)

Jméno autora: Mgr. Renata Provázková

Předmět: Český jazyk, umění a kultura

Jazyk: Čeština

Klíčová slova: 1. a 2. fáze národní obrození, V.M. Kramerius, J.Dobrovský, J.Jungmann, F.Palacký, obrozenecké divadlo, Rukopisy, J.K.Tyl, F.L.Čelakovský

Cílová skupina: žák 1. ročníku

Stupeň a typ vzdělání: střední odborné

Očekávaný výstup: Vystihne podstatné rysy period české i světové literatury, uvede jejich představitele a charakterizuje a interpretuje jejich přínos pro vývoj literatury a literárního myšlení. Samostatně interpretuje dramatické, filmové a televizní zpracování děl. Dohledává informace z jiných informačních zdrojů.

Metodický list/anotace

Prezentace obsahuje periodizaci národního obrození, jeho základní znaky a doprovodný obrazový materiál. V první a druhé fázi NO se žáci seznamují s tvorbou spisovatelů – obrozenců, divadelní tvorbou a řeší průběžně zadané úkoly. Dohledávají informace z jiných informačních zdrojů.

Datum vytvoření: 6.3. 2013

Národní obrození

**ČESKÁ LITERATURA V
LETECH 1770 – 1830**

- **70. léta 18. stol. – 40. léta 19. stol.**
- **NO = velké národní a demokratické hnutí, usilovalo o obnovu českého jazyka, literatury a kultury**
- snaha o uzákonění spisovného jazyka a vytvoření pevných jazykových pravidel
- vzdělávacím cílům slouží i divadlo

❖ Úkol:

Na základě znalostí z dějepisu popište územní situaci českých zemí v 18. a 19. stol.

Periodizace NO

- 1. fáze (obranná)
70. léta 18. stol. – poč. 19. stol.
- 2. fáze (ofenzivní)
poč. 19. stol. – r. 1830
- 3. fáze (vrcholné období)
r. 1830 – 50. léta 19. stol.

Kultura doby NO

- **Architektura**

- ✓ klasicismus, empír

- **Malířství** (krajinářská tvorba):

- ✓ Antonín Mánes, Josef Mánes, Julius Mařák, Josef Matěj Navrátil

- **Hudba**

- ✓ Jakub Jan Ryba, František Škroup

❖ Úkol:

Která významná hudební díla vytvořili uvedení hudební skladatelé? Čím se zapsali do historie českého národa?

František Škroup
(1801-1862), český
skladatel

1. fáze NO

70.léta 18. stol. – poč. 19. stol.

- **Cíl:** zachovat existenci českého jazyka (obrana proti pronikání němčiny), posílit národní sebevědomí

□ HISTORIE

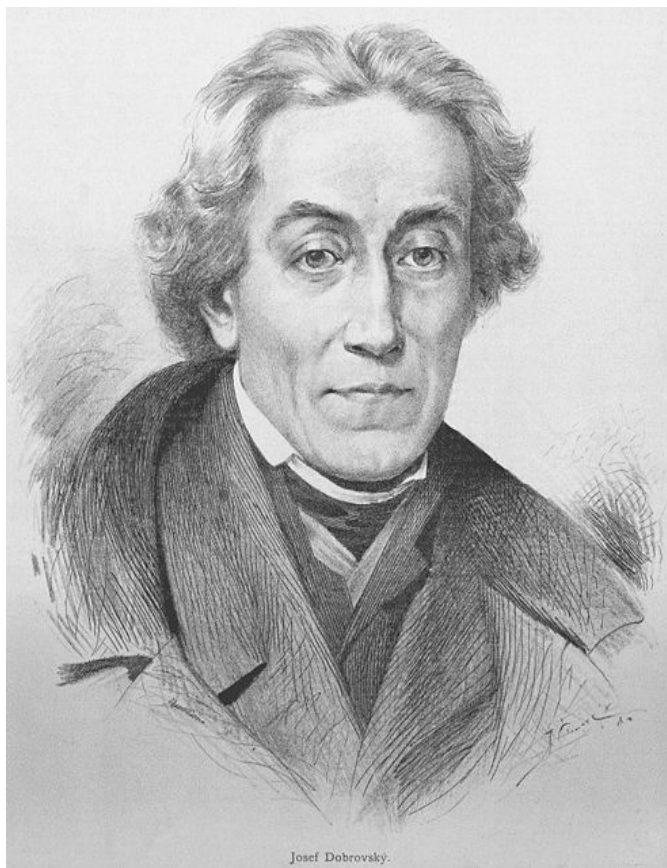
- **František Martin Pelcl**
  - **Obrana jazyka slovanského, zvláště pak českého** (latinsky)
  - ✓ zdůraznění významu češtiny v minulosti, příbuznost se slovanskými jazyky
  - **Nová kronika česká**

- **Gelasius Dobner** – zakladatel kritického českého dějepisectví, hodnotitel starých dokumentů

□ JAZYKOVĚDA

- **Josef Dobrovský** - největší osobnost obrození, osvícenský vědec
  - ✓ píše německy a latinsky, cítí ale česky
  - ✓ pokládá základy spisovného českého jazyka
  - **Dějiny české řeči a literatury**
  - **Podrobná mluvnice jazyka českého**

- **Základy jazyka staroslověnského**
- **Německo-český slovník**

J. Dobrovský,
posmrtný portrét
od J. Vilímka
(1884)

Obrázek č. 2

□NOVINÁŘSTVÍ

- **Václav Matěj Kramerius**

- ✓ vydavatel, překladatel

- ✓ založil nakladatelství **Česká expedice**
(1789)

- **Pražské poštovské noviny**, později se
mění na:

- **Krameriusovy c.k. vlastenecké noviny**

□NOVOČESKÉ BÁSNICTVÍ

- **Václav Thám** – **Básně v řeči vázané**

- **Antonín Jaroslav Puchmajer** – **Sebrání básní a zpěvů**
- **Šebestián Hněvkovský** – **Vnislav a Běla** (balada), **Děvín** (parodický epos o dívčí válce)

□ **DIVADLO**

- Cíl: představení pro lid v češtině
- **Stavovské divadlo** v Praze – hry v němčině
- **Divadlo v Kotcích** - první pokus o českou hru (Kníže Honzík)

Stavovské divadlo, Praha

Obrázek č. 3

- **Bouda** – první dřevěná stavba vlasteneckého divadla
- ✓ v čele stojí Václav Thám, píše vlastenecké hry: **Vlasta a Šárka**, **Břetislav a Jitka** aj.
- **Prokop Šedivý** – **Masné krámy**, **Pražští sládci**
- **Václav Kliment Klicpera** – **Rohovín čverrohý**, **Divotvorný klobouk** (veselohry)
- největší část programu tvořily vlastenecké historické hry

❖ **Úkol:**

**Kde stála Bouda? Dohledejte
informace.**

2. fáze NO

poč. 19. stol. – r. 1830

- NO přestává být záležitostí několika vlastenců, stává se organizovanou silou
- **Cíl:** vytvořit základy vědy a umělecké literatury, pozvednout ji na světovou úroveň
- Období preromantismu - citovost, inspirace v lidové poezii

□ VĚDECKÁ LITERATURA

- **Josef Jungmann** – jazykovědec, básník, překladatel

Josef Jungmann

Obrázek č. 4

- Překlady: z němčiny (Goethe), z angličtiny (J.Milton) aj.
- **Slovník česko – německý** (5 dílů, asi 120 000 slov)
- **O jazyku českém** – kritika poněmčování a národního bezpráví
- **Historie literatury české**
- Časopis **KROK** – Jan Svatopluk Presl, Jan Bořivoj Presl, Jan Evangelista Purkyně aj.
čeští vědci – vytvářejí české vědecké názvosloví

Rukopisy

- V českých zemích se nedochovala národní hrdinská poezie
- Snaha vytvořit padělky k posílení národního sebevědomí
- 1817 – 1818 objev dvou zlomků básnických skladeb:
  - **Rukopis královédvorský** (RK)
  - ✓ nachází ho Václav Hanka (kostel ve Dvoře Králové)

- ✓ datován do 13. stol.
- ✓ obsahuje básně epické, lyrickoepické a lyrické:

Záboj a Slavoj, Čestmír (mytické období)

Jaroslav, Oldřich a Boleslav (období historické, oslava hrdinů v boji nad nepřítelem vlasti) aj.

➤ **Rukopis zelenohorský** (RZ)

- ✓ z 9. stol.
- ✓ nalezen v klášteře Zelená Hora

- ✓ obsahuje zlomek básně o staročeském sněmu vladyků, skladbu Libušin soud, dědický spor bratří Chrudoše a Šťáhlava
- ✓ minulost vylíčena zidealizovaně – J. Dobrovský vyjadřuje pochybnosti o pravosti
- ✓ za padělatele označeni **Václav Hanka** (jazykovědec, knihovník) a **Josef Linda** (spisovatel)
- ✓ spory o pravost až do 60. let 20. stol. – laboratorní rozbory prokazují padělky

4. a 5. strana Rukopisu zelenohorského

Obrázek č. 5

Úkol:

Dohledejte z jiných informačních zdrojů, co obsahuje ukázka ze 4. a 5. strany RZ. Jak rozumíte obsahu a staročeským slovům?

- **František Palacký**

- ✓ historiograf, básník, překladatel, vydavatel staročeských knih
- ✓ zakladatel Matice české (vydává české knihy)
- ✓ zastánce austroslavismu

- ❖ **Úkol**

**Vysvětlete výraz austroslavismus.
Pracujte se slovníkem cizích slov nebo s jinými informačními zdroji.**

➤ **Dějiny národu českého v Čechách i v Moravě** – vrcholné dílo obrozenského dějepisectví

František Palacký (1798-1876), český historik a politik

Obrázek č. 6

- **Pavel Josef Šafařík**

- ✓ přítel F. Palackého

- ✓ proslul ve slavistice a archeologii

- **Slovanské starožitnosti** - líčí nejstarší dějiny slovanských národů, dokazuje, že Slované patří ke spolutvůrcům evropské kultury spolu s Řeky, Římany a Germány

- **Jan Kollár**

- ✓ představitel myšlenky slovanské vzájemnosti

- **Slávy dcera**

- bohyně **Sláva** (představuje Slovanstvo) si stěžuje v radě bohů na křivdy Slovanstva v minulosti. Bohové dají za úkol Milkovi – synovi bohyně **Lady**, aby stvořil dceru Slávy (symbol slovanské budoucnosti), která by odčinila křivdy a postavila je mezi přední národy světa.
- básníka doprovází slovanskými zeměmi **Mína** (básníkova studentská láska)

Divadlo

- rozkvět ve 20. letech 19. stol.
- **Václav Kliment Klicpera**
  - ✓ hry historické s pohádkovými motivy
  - ✓ kritika negativních lidských vlastností (lakota, sobectví)
  - **Rohovín Čtverrohý**
  - **Divotvorný klobouk**
  - **Hadrián z Římsů** aj.

- **Jan Nepomuk Štěpánek**

- ✓ vůdčí osobnost českého divadla

- ✓ divadelní ředitel ve Stavovském divadle, dramatik, herec, dramaturg, publicista, překladatel, spisovatel

- **Břetislav první, český Achilles, aneb Vítězství u Domažlic** (historická hra)

- **Čech a Němec** (veselohra)

- **Obležení Prahy od Švejdů aneb věrnost a udatnost česká** aj.

- Loutkové divadlo – **Matěj Kopecký**, píše vlastní hry (Oldřich a Božena aj.), vlastenecká tematika
- **František Ladislav Čelakovský**
  - ✓ studium slovanských jazyků a lidové slovesnosti
  - ✓ sbírá a vydává lidovou poezii všech slovanských národů v původním znění – **Slovanské národní písně**
  - **Mudrosloví národu slovanského ve příslovích**

- ✓ tvorba **ohlasové poezie** = umělá literární tvorba, obdivuje folklór, využívá postupy ústní lidové slovesnosti a napodobuje ji
- **Ohlas písní ruských** (Rusko bylo pro autora nadějí a oporou všech slovanských národů)
  - čerpá z ruských bylin, některé tvoří sám
  - epické básně: **Bohatýr Muromec, Ilja Volžanín, Čurila Plenkovič** aj.
  - lyrické básně: obraz života ruského lidu a přírody

❖ Úkol

Zopakujte si, co víte o ruských bylinách.

Za jakých okolností vznikaly?

Na základě úvodní básně

Ohlasu písní ruských Bohatýr

Muromec určete typické znaky bylin.

Správná odpověď:

Byliny vznikají v době tureckých a tatarských nájezdů na Rusko (kolem r. 1400).

Čelakovského básně jsou postaveny na hrdinské epice a skutečných činech.

Oslavují odvahu bohatýra v boji s nepřítelem.

U bylin je typický obrácený slovosled, stupňování sloves ke znásobení děje (děj je zdůrazněn), přechodníky, rusismy, časté jsou nadpřirozené prvky.

➤ Ohlas písní českých

- obraz venkovského lidu z konce 30. let
- nemá hrdinské písně
- lyrické básně – hravé, krátké, milostný námět
- satirické a výsměšné básně
- epické básně – **Toman a lesní panna, Pocestný, Český sedlák, Vrchní z Kozlova** aj.

Odkazy:

Použité zdroje: internet

Dostupný pod licencí GNU Free Documentation License na www:

Obrázek č. 1

VILÍMEK, Jan. *Wikimedia Commons* [online]. [cit. 30.11.2012]. Dostupný na WWW:
<http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Jan_Vil%C3%ADmek_-_Franti%C5%A1ek_%C5%A0kroup.jpg>

Obrázek č. 2

VILÍMEK, Jan. *Wikimedia Commons* [online]. [cit. 30.11.2012]. Dostupný na WWW:
<http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Josef_Dobrovsky_Vilimek.jpg>

Obrázek č. 3

VITVIT. *Wikimedia Commons* [online]. [cit. 2.12.2012]. Dostupný na WWW:
<http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Stavovsk%C3%A9_divadlo_1.JPG>

Obrázek č. 4

AUTOR NEUVEDEN. *Wikimedia Commons* [online]. [cit. 30.11.2012]. Dostupný na WWW:
<http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Josef_Jungmann_CT.jpg>

Obrázek č. 5

AUTOR NEUVEDEN. *Wikimedia Commons* [online]. [cit. 1.12.2012]. Dostupný na WWW:
<http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Rukopis_Zelenohorsk%C3%BD.jpg>

Obrázek č. 6

VILÍMEK, Jan. *Wikimedia Commons* [online]. [cit. 1.12.2012]. Dostupný na WWW:
<[http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Jan_Vil%C3%ADmek -
_Franti%C5%A1ek_Palack%C3%BD.jpg](http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Jan_Vil%C3%ADmek_-_Franti%C5%A1ek_Palack%C3%BD.jpg)>